

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.086 у Хмельницькому
університеті управління
та права імені Леоніда Юзькова

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертацію ОЛЕКСАНДРА ВАЛЕРІЙОВИЧА
ЛУЦЮКА**

**«Правовий режим масиву земель сільськогосподарського
призначення» подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Землі сільськогосподарського призначення становлять основну частину земельного фонду України та є одним із ключових ресурсів забезпечення продовольчої безпеки держави, розвитку аграрного сектору економіки та сталого використання природних ресурсів. У сучасних умовах реформування земельних відносин, функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення, процесів консолідації земельних ділянок, відновлення територій, постраждалих унаслідок збройної агресії проти України, особливої ваги набувають питання правового регулювання використання земельних масивів.

Введення до земельного законодавства категорії «масив земель сільськогосподарського призначення» стало важливим кроком у вирішенні проблем черезсмужжя, раціоналізації землекористування та забезпечення ефективного обробітку земель. Водночас правова природа масиву земель сільськогосподарського

призначення, його місце в системі об'єктів земельних правовідносин, особливості здійснення прав власності та користування земельними ділянками в межах такого масиву залишаються недостатньо дослідженими та характеризуються наявністю прогалин і колізій у законодавстві.

Практика застосування норм земельного законодавства свідчить про існування численних проблем, пов'язаних із визначенням меж масивів земель сільськогосподарського призначення, реалізацією права користування істотною частиною масиву, обміном прав користування земельними ділянками, забезпеченням балансу приватних і публічних інтересів, а також захистом прав власників та землекористувачів. В умовах подальшої гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами та необхідності підвищення ефективності використання земельних ресурсів зазначені питання потребують комплексного наукового осмислення.

У зв'язку з цим обрана дисертантом в якості предмету наукової розвідки тема є нагальною та актуальною, а також відповідає суспільним запитам і вимогам розвитку земельних правовідносин в умовах євроінтеграції України.

Правовий режим масиву земель сільськогосподарського призначення є *terra incognita* сучасного земельного права.

Окреслені обставини досить чітко та однозначно визначають актуальність дисертаційної роботи, а також практичну цінність одержаних за результатами її підготовки висновків.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна.

Усі сформовані автором у ході дослідження наукові положення, висновки, рекомендації та пропозиції є достовірними, необхідною мірою обґрунтованими та виваженими і базуються на глибокому авторському аналізі наукових розробок, а також нормативно-правових положень чинного земельного законодавства України, присвячених відносинам, що складаються стосовно масиву земель сільськогосподарського призначення, а також земельних ділянок у межах масиву.

Кожен важливий висновок або сформоване наукове положення ґрунтується на глибокому аналізі Луцюком О. В. спеціальної літератури та (або) нормативних приписів чинного земельного законодавства України і містить під собою логічний ланцюг висновків, що отримує особливе відображення у положеннях, віднесених автором до пунктів наукової новизни.

Автором проведено ретельну підготовку та опрацювання наукових джерел, які тією чи іншою мірою зачіпають відповідні проблеми, а також нормативно-правові положення що регулюють досліджування, та суміжні з ними земельні відносини (усього 198 наукових праць, нормативно-правових актів та інших документів), що у кінцевому рахунку значно посилило ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У зв'язку з цим ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації відповідає якісному рівню, характерному для кваліфікаційних праць на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Наукові положення, висновки, рекомендації та пропозиції, сформовані за результатами дисертаційного дослідження, наділені високим рівнем новизни, а окремі з них мають абсолютно новий характер, що багато у чому визначено вдалим використанням здобувачем методів та прийомів наукового аналізу, а також, власне, малослідженістю предмета розвідки.

Одержані результати дослідження мають високу наукову і практичну цінність.

Наукова значимість одержаних результатів полягає у можливості їх використання для подальших досліджень, присвячених питанням правової природи масиву земель сільськогосподарського призначення, його правового режиму, а також правового режиму земельних ділянок у межах масиву. У зв'язку з недослідженістю цих аспектів сучасного земельного права дисертаційна робота Луцюка О. В. є першим науковим пошуком, присвяченим відповідним питанням, який водночас закладає наукову основу для подальшого наукового осмислення окремих аспектів відповідних проблем земельного права.

Практична значимість результатів проведеного дослідження полягає у можливості використання наукових положень, висновків, рекомендацій та пропозицій, сформульованих у ході наукового пошуку,

суб'єктами правореалізації та правозастосування в умовах практики.

Зокрема одержані результати можуть використовуватися вітчизняними судами при розгляді відповідних категорій справ, оскільки проведене дослідження є першим глибоким науковим аналізом статей 37-1 Земельного кодексу України та 8-2 Закону України «Про оренду землі». Також сформульовані дисертантом пропозиції можуть бути використані у ході вдосконалення відповідних положень чинного земельного законодавства України. За результатами дослідження дисертантам сформовано шість конкретних пропозицій з вдосконалення відповідних нормативних приписів (пункти 9–14 загальних висновків, сторінки 216–218 дисертації).

Заслужують на увагу такі пропозиції та висновки дисертанта:

Передусім необхідно відмітити науково-обґрунтоване визначення правового режиму масиву земель сільськогосподарського призначення (пункт 2 наукової новизни, сторінки 22, 111 дисертації). За результатами дослідження автору вдалося у концентрованому вигляді на рівні юридичного визначення розкрити зміст однієї з найбільш важливих юридичних категорій, що характеризує особливості правового регулювання земельних відносин, які складаються з приводу масиву земель сільськогосподарського призначення, а також земельних ділянок у межах масиву.

Розмежування преконсолідаційних та консолідаційних земельних правовідносин, що

складається з приводу зазначених об'єктів (пункти 3–5 наукової новизни, сторінки 22–23, 141–167 дисертації) у сутності відображає не лише специфіку суб'єктного складу таких відносин, але багато у чому саме особливості їх правового регулювання, які відображаються у методах, прийомах і, навіть, типі упорядкування суспільних відносин, що складаються з приводу масиву земель сільськогосподарського призначення, а також земельних ділянок у межах масиву. Фактично йдеться про організаційні та майнові відносини, для яких характерні різні підходи до правового регулювання, різний зміст, а тому і правові можливості їх учасників.

Пункт 6 наукової новизни розкриває обставини, що певною мірою залишилися за рамками законодавчих ініціатив, які сприяли введенню масиву земель сільськогосподарського призначення в систему об'єктів земельного права, однак які при цьому дозволяють комплексно подивитися на саму потребу у відповідних законодавчих змінах. Йдеться про передумови формування масиву земель сільськогосподарського призначення, тобто обставини, які сприяли відповідним законодавчим змінам (сторінки 23, 79–88 дисертації).

Не можна не відмітити і удосконалені автором наукові підходи та положення.

Насамперед йдеться про результати глибокого осмислення правового статусу фігури *«особа, якій належить право користування істотною частиною масиву земель сільськогосподарського призначення»* (частина четверта статті 37-1 ЗК України; стаття 8-2

Закону України «Про оренду землі») та її заміну «особою, якій належить на праві власності та/або користування істотна частина масиву земель сільськогосподарського призначення» (пункт 7 наукової новизни, сторінки 23-24, 166–167, 193–194, 216–218 дисертації), що спрямовується на вирішення багатьох проблем, пов'язаних з правовим регулюванням земельних відносин, які складаються з приводу масиву земель сільськогосподарського призначення, а також земельних ділянок у межах масиву і зокрема на посилення консолідації відповідних земельних ресурсів.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

При цьому робота не позбавлена дискусійних положень, які потребують уточнення, зокрема:

1. Автор розглядає масив земель сільськогосподарського призначення як «територіальний об'єкт» земельного права, тобто як певну територію, не ототожнюючи його із земельними ділянками (пункт 1 наукової новизни, сторінки 21–22, 55–57 дисертації).

У зв'язку з цим постає питання, якщо масив земель сільськогосподарського призначення являє собою певну територію і не є земельною ділянкою, однак при цьому до його складу входять переважно земельні ділянки, як тоді можна пояснити використання у статті 35 Закону України «Про землеустрій» категорії «землі», наявність права власності на які в обсязі на менших 75 відсотків дозволяє ініціювати процедуру

інвентаризації масиву земель сільськогосподарського призначення.

2. У пункті 5 наукової новизни автором розкривається майново-правовий характер консолідаційних земельних правовідносин, що складається з приводу земельних ділянок у межах масиву земель сільськогосподарського призначення. При цьому, характеризуючи відповідні відносини, автор, зокрема, зазначає: *«суб'єктний склад консолідаційних земельних відносин включає переважно власників та користувачів земельних ділянок, а також суб'єктів державної реєстрації прав»*. Ураховуючи наведене, виникає питання щодо характеру участі суб'єктів державної реєстрації прав у консолідаційних земельних правовідносинах, що складаються з приводу земельних ділянок, розташованих у межах масиву земель сільськогосподарського призначення.

3. У пункті 12 наукової новизни (сторінка 25 дисертації) автором, зокрема, зазначається про подальший розвиток наукових ідей *«щодо консолідації земельних ділянок в масиві земель сільськогосподарського призначення в частині правового забезпечення можливостей власника або користувача земельної ділянки отримати у користування також частину суміжної земельної ділянки під польовою дорогою, що є проявом мікроконсолідації ...»*. Також по тексту дисертації автор відносить польові дороги до так званої *«сільськогосподарської інфраструктури»* (сторінки 83–84, 89 та ін. дисертації), яка входить до складу масиву

земель сільськогосподарського призначення (сторінки 45, 46, 81, 102–104, 110 та ін. дисертації).

Водночас, ураховуючи досить обмежене наукове осмислення відповідних норм на рівні дисертаційної роботи, виникає питання, чи не створює можливість користування польовими дорогами у межах масиву ймовірність виникнення перешкод для землекористування інших учасників земельних відносин, наприклад, якщо належні їм земельні ділянки знаходяться усередині масиву.

Поряд із цим, окреслені питання та зауваження мають дискусійний характер, не ставлять під сумнів завершеність наукового дослідження, не применшують достатній та необхідний рівень новизни одержаних автором результатів і спрямовується на розширення та поглиблення сформованих наукових положень, висновків, рекомендацій та пропозицій або ж на окреслення можливого вектору подальшого наукового розвитку піднятої проблеми.

Загальний висновок.

Дисертація Луцюка Олександра Валерійовича «Правовий режим масиву земель сільськогосподарського призначення», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право», являє собою самостійну завершену працю, у якій комплексно вирішено наукове завдання, що полягає у визначенні природи та змісту правового режиму масиву земель сільськогосподарського призначення як особливого порядку правового регулювання земельних відносин, що складаються з приводу формування

масиву земель, а також реалізації землевласниками та землекористувачами прав користування та розпорядження земельними ділянками, що у ньому розташовані.

Дисертаційна робота «Правовий режим масиву земель сільськогосподарського призначення», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право» відповідає вимогам, встановленим Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор - *Луцюк Олександр Валерійович* заслуговує на присудження освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензентка:

**професорка кафедри приватного права
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
кандидатка юридичних наук,
доцентка**

Галина АНІКІНА